

TALABALARDA MILLIY ADABIYOTNI O'QITISH
METODIKASINING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI

Dospanova Dilara Urakbayevna

TATU dotsenti

Annotatsiya: *Ushbu maqolada talabalarda milliy adabiyotga bo'lgan qiziqishni shakllantirish, ularni badiiy-estetik tafakkurga yetaklash va milliy g'ururni tarbiyalashda zamonaviy pedagogik yondashuvlarning o'rni va metodikasi yoritilgan. Muallif adabiyot darslarida interfaol metodlardan samarali foydalanish, milliy qadriyatlarni aks ettiruvchi asarlar tanlovi va talaba shaxsiga yo'naltirilgan yondashuvning o'ziga xos xususiyatlarini tahlil qiladi.*

Kalit so'zlar: *milliy adabiyot, metodika, talaba, interfaol metodlar, milliy qadriyatlar, badiiy tafakkur, tarbiya, fan, tarix, falsafa.*

Kirish. Milliy adabiyot — xalqning tarixiy xotirasi, ma'naviy olami va madaniy merosining ajralmas qismidir. Uni o'rganish orqali talabalarda nafaqat estetik did va badiiy tafakkur rivojlanadi, balki ularning milliy ong, Vatanga muhabbat, tarixiy o'zlikni anglash tuyg'ulari mustahkamlanadi. Shunday ekan, milliy adabiyotni o'qitish jarayonida pedagogik metodikaning o'ziga xos jihatlarini chuqur o'rganish dolzarb ahamiyat kasb etadi.

Har qanday jamiyatning taqdiri, unda yashaydigan insonlar tafakkuri va axloqining qandayligi bilan belgilanadi. Jamiyatni nurli kelajak sari yetaklash ham, tubanlik qa'riga tortish ham shunga bog'liq. Shuning uchun ham jamiyat ahli, ayniqsa, o'sib kelayotgan yosh avlodning ma'naviy va intellektual kamoloti muhim hayotiy masala hisoblanadi. Bu hol butun ta'lim tizimi, undagi darslik hamda metodik qo'llanmalarining shu yo'nalishga solinishini taqazo qiladi. Ular mutaxassis tayyorlashga emas, balki sog'lom fikrli va ezgu ma'naviyatli odam shakllantirishga xizmat qilishi lozim. Milliy pedogogika ilmi ham ma'naviy barkamol avlod tarbiyalash yo'llarini tadqiq etmog'i zarur⁸¹.

Bugungi globallashuv jarayonida har bir xalq o'z milliy o'zligini asrash, madaniy merosini asrab-avaylash va uni yosh avlod ongiga singdirishga alohida e'tibor qaratmoqda. Bu jarayonda adabiyot, ayniqsa, milliy adabiyotning o'rni beqiyosdir. Chunki adabiyot nafaqat badiiy estetik zavq beradi, balki insonni tarbiyalaydi, uning dunyoqarashi, fikrlash madaniyati va milliy o'zligini shakllantiradi.

⁸¹<https://ares.uz/storage/app/uploads/public/654/634/54d/65463454d38f6617649850.pdf>

Talabalar – kelajak intellektual avlodi sifatida, milliy adabiyot darslari orqali o'z xalqining tarixiy-madaniy merosi, milliy qadriyatlari va adabiy tafakkuri bilan tanishadi. Shu bois, oliy ta'lim muassasalarida milliy adabiyotni o'qitish metodikasi zamonaviy pedagogik yondashuvlar, innovatsion usullar va tarbiyaviy maqsadlarga yo'naltirilgan bo'lishi lozim.

Mazkur maqolada talabalarga milliy adabiyotni o'rgatish jarayonining didaktik asoslari, metodik xususiyatlari va o'qitish samaradorligini oshirish yo'llari tahlil qilinadi. Maqsad – talabalarning milliy adabiyotga qiziqishini oshirish, ularni mustaqil fikrlaydigan, estetik tafakkurga ega bo'lgan shaxslar sifatida shakllantirishdir.

Asosiy qism. Milliy adabiyot darslarida didaktik materiallar, ko'rgazmali vositalar, audio va video asarlar, teatr sahnalari, elektron resurslardan foydalanish orqali talabalarning qiziqishini oshirish mumkin. Shu bilan birga, “klaster”, “aqliy hujum”, “rol o'ynash” kabi interfaol metodlar talabalarning faol ishtirokini ta'minlaydi.

Talabalar «Adabiyot o'qitish metodikasi» kursini to'la o'zlashtirsalar, adabiy ta'limning metod va usullari haqida to'liq bilimga ega bo'lishlari, har qanday badiiy matnni ham ilmiy, ham didaktik, ham o'quvchilarning yosh xususiyatlarini inobatga olgan holda tahlil eta olishlari, adabiyot darslarini samarali tashkil eta bilishlari, o'quvchilar bilan professional muloqotga kirisha olishlari mumkin bo'ladi⁸².

O'zbekiston adabiyoti tarixida Alisher Navoiy, Abdulla Qodiriy, Cho'lpon, Oybek, Said Ahmad kabi adiblarning asarlari nafaqat badiiy yuksaklik, balki tarbiyaviy jihatdan ham o'quvchi uchun muhimdir. Ularda xalqning orzu-umidlari, ma'naviy olami aks etgani bois, talabalarda milliy g'ururni uyg'otadi.

Har bir talabaning dunyoqarashi, qiziqish sohasi va idrok darajasi turlicha bo'lgani uchun milliy adabiyot darslarida differensial yondashuv qo'llanishi zarur. Bu orqali har bir talabaga mos topshiriq, tahlil usuli tanlanadi va dars jarayoni yanada samarali kechadi.

Adabiy asarni nafaqat voqealar ketma-ketligida o'qish, balki obrazlar, syujet va g'oya asosida chuqur tahlil qilish talabaning mustaqil fikrlash qobiliyatini oshiradi. Bu esa zamonaviy ta'limning asosiy maqsadlaridan biridir.

Tadqiqot jarayonida milliy adabiyotning oliy ta'lim tizimidagi o'rni, uni talabalarga samarali o'qitish metodikasi hamda zamonaviy ta'lim yondashuvlari bilan uyg'unlashtirish masalalari o'rganildi. Tahlillar shuni ko'rsatadiki, adabiyot

⁸²https://library-samdukf.uz/wp-content/uploads/2024/05/adabiyot_oqitish_metodikasi_q_husanboyeva__r_niyozmetoa_2.pdf

darslarida oddiy bayon qilish usulidan voz kechib, interfaol metodlar, ijodiy topshiriqlar va muammoli vaziyatlar asosida ishlash talabalarni faol fikrlashga undaydi.

Ayniqsa, quyidagi metodik yondashuvlar o'zining ijobiy natijasini ko'rsatmoqda:

- Rolga kirish asosidagi tahlil — talabalar adabiy obrazlar ruhiyatini his etadi va badiiy tafakkuri shakllanadi;
- Klaster, aqliy hujum va “sinkveyn” kabi texnologiyalar — talabalarning tanqidiy va analitik fikrlash ko'nikmalarini rivojlantiradi;
- Asar asosida ijodiy topshiriqlar (ertakni davom ettirish, zamonaviy talqinda yozish) — adabiy-estetik dunyoqarashni kengaytiradi;
- Multimedia vositalaridan foydalanish — talabalar e'tiborini faollashtirib, darsning ta'sirchanligini oshiradi.

Shuningdek, o'rganilgan holatlarda shaxsga yo'naltirilgan ta'lim prinsipi asosida o'qitilgan guruhlarda talabalar bilim darajasi, milliy adabiyotga bo'lgan qiziqishi va badiiy asarlarni tahlil qilish salohiyati ancha yuqori bo'lishi kuzatildi.

Natijalar shuni ko'rsatadiki, milliy adabiyotni o'qitishda faqat nazariy bilim berish emas, balki tarbiyaviy, ma'naviy va estetik yo'nalishdagi yondashuvlar uyg'unligida tashkil etilgan darslar samaradorlikni oshiradi.

Ma'lumki, adabiyot ta'limning turli bosqichlarida xuddi boshqa fanlar kabi o'sib kelayotgan yosh avlod-o'quvchilarga mo'ljallangan. Ta'lim jarayonidagi barcha fanlarning asosiy maqsadi va mohiyati o'quvchilarda muayyan sohalarga oid bilimlarning asoslarini shakllantirish, shularning negizida ularning boy ma'naviy olamini yaratishdan iboratdir. Bu vazifani amalga oshirishda badiiy adabiyot bilan teng keladigan birorta soha yo'q, deb ayta olamiz. Zero, badiiy adabiyot alohida shaxsga ham, butun jamiyatga ham kuchli darajada ta'sir ko'rsata olish imkoniga ega. U jamiyatning o'z-o'zini anglashida, uni insonparvarlashtirishda beqiyos imkoniyatlarga ega. Adabiyot ijtimoiy ongning ko'rinishlaridan biri sifatida o'zida xalq xotirasini mujassamlashtiradi, uning axloqiy ma'naviy qadriyatlarini asrlardan-asrlarga, avlodlardan-avlodlarga olib o'tadi⁸³.

Xulosa. Milliy adabiyot — bu yosh avlodni har tomonlama barkamol etib tarbiyalashda kuchli vositadir. Uni o'qitish jarayonida interfaol metodlar, shaxsga yo'naltirilgan yondashuv va tarbiyaviy jihatlar uyg'unligiga e'tibor qaratish muhimdir. Bunday yondashuv natijasida talabalar nafaqat adabiy bilimga ega bo'ladilar, balki milliy qadriyatlarni chuqur anglaydigan, ongli fuqaroga aylanadilar.

⁸³<https://bestpublication.org/index.php/pedg/article/view/6897/7220>

Shuni alohida ta'kidlash joizki ko'rgazmalilikdan darsda va sinfdan tashqari ishlarda foydalanish bir-biridan o'z xarakteriga ko'ra jiddiy farq qiladi hamda boshqa-boshqa maqsadlarni ko'zda tutadi. To'g'arak ishlarda, fakultativ mashg'ulotlarda olib boorish mumkin. O'qituvchi masalan, o'quvchilarning san'atining muayyan turi haqidagi tasavvurlarini kengaytirish yoki o'quvchilarni biror tasviriy san'at, musiqa asari, tele yoki kino film bilan tanishtirish vazifasini qo'yishi mumkin. Bu albatta o'quvchilarning adabiy asarlarni o'zlashtirishga muayyan darajada ijobiy ta'sir ko'rsatadi⁸⁴.

Milliy adabiyot — bu xalq ma'naviyati va madaniyatining aks-sadosi bo'lib, u orqali yosh avlodda tarixiy xotira, milliy g'urur, ma'naviy barkamollik kabi fazilatlar shakllanadi. Talabalarga milliy adabiyotni o'qitish jarayoni esa ushbu qadriyatlarni o'zlashtirishning muhim bosqichidir. Bu borada zamonaviy pedagogik metodlar, interfaol yondashuvlar va individual ta'lim shakllarining qo'llanilishi o'quv jarayonining sifatini oshirishga xizmat qiladi.

Milliy adabiyot darslarida shaxsga yo'naltirilgan ta'lim, asarlar tahlilining chuqur va maqsadli tashkil etilishi, obrazlar orqali estetik va ma'naviy tarbiya berilishi — bugungi talabanning jamiyatda faol, ongli va madaniyatli shaxs sifatida shakllanishida muhim omildir.

Shunday ekan, oliy ta'lim muassasalarida milliy adabiyotni o'qitishda nafaqat ilmiy-nazariy bilimlar, balki tarbiyaviy-ma'naviy yondashuvlar uyg'unligini ta'minlash dolzarb va zarur vazifadir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Jo'raev, H. *Adabiyot o'qitish metodikasi*. – Toshkent: O'qituvchi, 2019.
2. Tursunov, M. *Milliy adabiyot va yoshlar tarbiyasi*. – Samarqand: Zarafshon, 2021.
3. G'ulomov, A. *O'zbek adabiyoti nazariyasi va metodikasi*. – Toshkent: Fan, 2017.
4. Karimova, D. *Pedagogik texnologiyalar asosida adabiyot darslarini tashkil etish*. – Toshkent: TDPU nashriyoti, 2020.
5. https://namdu.uz/media/Books/pdf/2024/05/31/NamDU-ARM-2809-Adabiyot_oqitish_metodikasi.pdf.

⁸⁴Xilola Rasulova ADABIYOT DARS DARIDA KO'RGAZMALILIK METODIKASI // Academic research in educational sciences. 2021. №CSPI conference 1. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/adabiyot-darsdarida-ko-rgazmalilik-metodikasi> (дата обращения: 16.04.2025).

6. Xilola Rasulova ADABIYOT DARSDARIDA KO`RGAZMALILIK METODIKASI // Academic research in educational sciences. 2021. №CSPI conference 1. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/adabiyot-darsdarida-korgazmalilik-metodikasi> (дата обращения: 16.04.2025).

7. https://library-samdukf.uz/wp-content/uploads/2024/05/adabiyot_oqitish_metodikasi_q_husanboyeva_r_niyozmet_oa_2.pdf.

8. <https://bestpublication.org/index.php/pedg/article/view/6897/7220>.

9. <https://ares.uz/storage/app/uploads/public/654/634/54d/65463454d38f6617649850.pdf>.